

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Atıf için / for cited: Aydın, M. (2025). Atatürk Dönemi Meslek Eğitim Çalışmaları. *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, Yıl: 7, Sayı: 17, Nisan 2025, s.39-53.

ATATÜRK DÖNEMİ MESLEK EĞİTİM ÇALIŞMALARI (1923-1938)

Müge AYDIN¹

ÖZ

Eğitim ve öğretim, tarih boyunca bir toplumun gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu açıdan bakıldığında bir milletin eğitim seviyesi ne kadar yüksek ise gelişmişlik düzeyine etkisinin de o kadar yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Gelişmiş bir ülkenin en önemli kriterlerinden bir diğeri ise refah ve kalkınmışlık düzeyinin yüksek olmasıdır. Bunun için de nitelikli iş/meslek gücüne sahip olma oranının yüksek olması gerekir. Ancak gerek bir mesleğe duyulan ilginin giderek azalması gerekse uzun süren savaşların etkisiyle nitelikli meslek gruplarının sayısında azalma meydana gelmiş, bazı meslek grupları yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Böylece nitelikli iş/meslek gücüne duyulan ihtiyacın giderek artması üzerine çare, meslek eğitiminin eğitim ve öğretim müfredatına eklenmesinde bulunmuştur. Ülkemizde meslek eğitimi sadece müfredata eklenmekle kalmamış, meslek eğitimi için okullar açılmaya da başlanmıştır. Nitelikli meslek sahibi olmanın önemini çok iyi bilen Mustafa Kemal Atatürk, yaptığı konuşmalarda meslek ve sanat eğitimine gereken değerin verilmesi gerektiğini sıklıkla vurgulamıştır. Bu çalışmada 1923-1938 yılları arasında meslek eğitimi ile ilgili yaşanan gelişmeler, açılan okullar ve Atatürk'ün meslek eğitimi ile ilgili görüşleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Dönemi, Meslek Eğitimi, Meslek Okulları.

JEL Sınıflandırma Kodları: B31, I20, I28, I29.

ATATURK PERIOD VOCATIONAL EDUCATION STUDIES (1923-1938)

ABSTRACT

Throughout history, education and training have played a pivotal role in determining the developmental trajectory of societies. From this standpoint, it can be asserted that a nation's level of education directly influences its overall development. A high standard of welfare and progress constitutes one of the fundamental indicators of a developed country. Achieving this requires a substantial proportion of a qualified labor force and professional workforce. However, the progressive decline in interest toward certain professions, coupled with the repercussions of prolonged wars, has led to a reduction in the number of skilled occupational groups, with some professions facing the risk of extinction. In response to the increasing demand for a qualified labor force, the integration of vocational education into the national education curriculum emerged as a strategic solution. In this context, vocational education in Türkiye was not only incorporated into the educational framework but also institutionalized through the establishment of specialized vocational schools. Mustafa Kemal Atatürk, fully recognizing the critical importance of professional competence, consistently underscored in his speeches the necessity of prioritizing vocational and artistic education. This study aims to examine the developments in vocational education between 1923 and 1938, the vocational schools established during this period, and Atatürk's perspectives on vocational education.

Keywords: Atatürk Period, Vocational Education, Vocational Schools.

JEL Classification Codes: B31, I20, I28, I29.

¹ 0000-0002-2078-8179, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, muge.aydn1@gmail.com

1.GİRİŞ

Tanzimat Dönemi, Osmanlı Devleti'nde mesleki eğitim alanında önemli adımların atıldığı bir dönemdir. Türkiye'de meslek eğitimi 19. yüzyıla kadar "çıraklık sistemi" adı altında verilmektedir. Bunun yanı sıra ordu içinde "sanatkâr yetiştirme sistemi" adında bir sistem geliştirilerek askerî alanda ihtiyaçların karşılanması ve gereken mühimmatın üretilmesi sağlanmıştır (Doğan, 1983a, s. 168). Sanayi Devrimi ile birlikte başta İstanbul olmak üzere ülkenin genelinde sanayiye yönelik çalışmalar yapılmış ve fabrikalar açılmıştır. Fabrikaların açılmasıyla birlikte nitelikli iş gücüne olan ihtiyaç da artmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması için çeşitli alanlarda meslek okulları açılmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019, s. 43). Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde meslek okullarının kapsamı genişletilmiştir ve "tarım, endüstri, sanat ve ticaret" adı altında bazı meslek okulları açılmıştır (Doğan, 1983a, s. 168). Bu yönde ise ilk adımı Niş'te Tuna Valisi olarak görev yapan Midhat Paşa atmıştır ve 1863 yılında mezhep gözetmeksizin kimsesiz çocuklara meslek kazandırmak amacıyla açtığı İslahhanelerle sanayi okullarının öncüsü olmuştur (MEB, 2019, s. 43). Bu okullarda öğrencilere, çuhacılık, kunduracılık, terzilik, külahçılık vb. sanatların yanı sıra demircilik, marangozluk, modelcilik, sıvacılık vb. alanlarda da eğitim verilmiştir. Böylece hem el sanatlarında çalışacak sanatkârların yetişmesi sağlanmış hem de fabrikaların teknik elaman ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır (MEB, 2019). Zamanla bu tarz okulların sayısı giderek artmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın ardından teknik yetersizliklerden dolayı meslek okullarından sadece birkaçı faaliyetini sürdürmeyi başarmıştır. Geri kalanı ise ya Misak-ı Milli sınırları dışında kalmış ya da kapatılmıştır. Böylece 1923-1924 yılları arasında öğretim seviyeleri ve süreleri birbirinden farklı olmak suretiyle 44 meslek okulu faaliyetine devam edebilmektedir. Bu okullarda 258 öğretmen çalışmakta ve 592'si kız olmak üzere 4.019 öğrenci öğrenim görmektedir (MEB, 1960, s. 19). Bu rakamlar Cumhuriyet Dönemi öncesi meslek eğitimi alanındaki gelişmelerin aslında ne kadar sınırlı olduğunu bizlere göstermektedir. Her ne kadar bu dönemde meslek okulları açılmış olsa da meslek eğitimi konusu genel anlamda eğitim sistemi içerisine dâhil edilmemiştir. Bu nedenle eğitime yönelik tartışmalar da ağırlıklı olarak eğitimin dine mi yoksa laik temele mi dayanacağı yönünde olmuştur (Doğan, 1983a, s. 168).

Çalışmada kullanılan "Atatürk Dönemi" ifadesi, terminolojik bir anlam taşıyarak 1923 yılından itibaren yaşanan süreci kapsayacak şekilde tercih edilmiştir. Bu kullanım, 21 Haziran 1934 tarihli Soyadı Kanunu'nun ilanından sonraki döneme doğrudan bir atıf içermemektedir. Ayrıca "Atatürk" ifadesi, geçmişten günümüze tüm dünyanın tanıdığı, derin anlam ve prestij barındıran evrensel bir kavramdır. Bu nedenle çalışmada bütüncül bir yaklaşım benimsenmiş ve "Atatürk Dönemi" ifadesi tutarlı bir şekilde kullanılmıştır.

Çalışmanın temel amacı 1923-1938 yılları arasında çıkarılan kanunların, yapılan çalışmaların ve yabancı uzmanların hazırladıkları raporların meslek eğitimine olan katkısını incelemek olacaktır. Bu hususta ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türk Dışişleri Bakanlığı Arşivi (TDA)'nde kullanıma açık kataloglardan faydalanılmıştır. Başta Millî Eğitim Bakanlığı ve Başbakanlık fonlarına ait evrakları olmak üzere konu ile ilgili arşiv belgeleri taranmıştır. Ayrıca T.C. Resmî Gazete'de yayımlanan kanunlardan ve Millî Eğitim Bakanlığı'na ait raporlardan faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra araştırma-inceleme eserleri ikincil kaynak olarak çalışmaya ışık tutmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında 1923-1938 yılları arasında yapılan mesleki eğitim çalışmalarının önemi ele alınmıştır.

2. MESLEKİ EĞİTİM ÇALIŞMALARININ TARİHİ GELİŞİMİ

Birinci Dünya Savaşı ülkede teknik bilgiye ve beceriye sahip nitelikli insan sayısının yetersiz olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Savaşın da etkisiyle bu sayı iyice azalmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'na ait bir raporda bu konuya değinilmiş ve meslek eğitiminin önemi şu sözlerle vurgulanmıştır: "Gerek Umumi Harpte gerek İstiklal Harbinde memleketimizin endüstri sahasındaki geriliğinden ve teknik elemanın yokluğundan çekilen sıkıntılar, memleketin endüstrileşmesi lüzumunu kuvvetle hissettirmiş, büyüklerimizin gerek endüstrileşme fikrine varmalarına gerek bu endüstri için adam yetiştirme işini ele almalarına sebep olmuştur." Reşat Özalp ise bu eksikliğe şu sözlerle dikkat çekmiştir:

Birinci Dünya Savaşı sonunda ve özellikle İstiklal Savaşı sırasında memlekette meslek ve teknik bilgilere sahip kişilerin yeteri kadar bulunmaması, büyük ölçüde kendini gösterdi. Örneğin; Büyük Taarruzun (26 Ağustos 1922) başlamasından önceki günlerde, Fransızlardan 100 Berliet kamyonu temin edilmiş ise de işgale uğramamış bölgelerde arandı, tarandı ve nihayet bunlardan

ancak yirmisini işletebilecek şoför bulunabildi. Bu sebepten cephaneye ve mermilerin büyük bir kısmını kağıt arabası ile taşınması mecburiyeti hâsıl oldu. (Doğan, 1983b, s. 359).

Bu dönemde mesleki ve teknik bilgiye sahip kişiler ağırlıklı olarak gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Ancak mübadele ile zanaatkâr gayrimüslimlerin ülkeden ayrılmak zorunda kalması mesleki ve teknik alanda ortaya çıkan yetersizliği körüklemiştir (Sıdal, 1983, s. 428). Böylece Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ülkede kalkınmaya yönelik atılan her adımda mesleki ve teknik alanda yaşanan bilgi noksanlığı etkisini göstermeye başlamıştır. Bu eksikliğin eğitim ve öğretim faaliyetleriyle giderilmesi zamanla zaruri hale gelmiş ve bu yönde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (MEB, 1961, s. 10). 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde çiftçi, tüccar ve işçi grupları başlıkları altında mesleki ve teknik eğitime yer verilmiştir. İlk olarak çiftçi grubunun iktisat esasları içinde “Ziraat ve Maarif Meselesi” başlığı altında alınan kararlardan bazıları şunlardır:

- Umum iptidai ve talî mekteplerde müterakki memleketlerde olduğu gibi sanayi ve ziraatın da amelî olarak gösterilmesi,
- Her livada birbirine yakın olan köyle için kâfi arazisi olan leylî birer iptidai mektebi açılması ve bu mekteplerde iptidai derslerle beraber amelî ve nazari basit ziraat dersleri gösterilmesi,
- Köylerdeki iptidai mektepleri mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki ineklik fennî bir ahır ve kümesi, yeni usul bir arılığı ve muallimler için iki odalı bir evi olması ve arazinin bir kısmı sebze ve bir kısmı çiçek ve bir kısmı da fidancılığa tahsis edilerek muallimlerin nezareti altında bizzat talebe tarafından idare edilerek masraf ve hasılatın köy muallimlerine ait olması ve bu suretle çocuklara amelî olarak çiftçiliğin öğretilmesi ve münevver zevatın da köylerde yerleşmelerinin teşviki (“İktisad Esaslarımız”, basım yılı yok, s. 4-5).

Tüccar grubunun iktisat esasları içinde “Ticaret ve Bahriye Meseleleri” başlığı altında Bahriye Ticaret Meslek Mekteplerinin, “Tedisat-ı İktisadiye” başlığı altında ise Türkiye'nin önemli ticaret merkezlerinde ticaret mekteplerinin, ticaret mektebi açılmayan yerlerde ise serbest mecburi çırak mekteplerinin açılması kararı alınmıştır. İşçi grubunun iktisat esasları içinde “Tedisat-ı Sinaîye” başlığı altında sanayi mekteplerinin her bölgenin ihtiyacına göre açılmasına, İktisat Vekâleti'nin Sanayi Müdüriyeti Umumiyesi gibi yetkili bir merkezin öğretim faaliyetlerini düzenlemesine, Sanayi çırak mekteplerinin ve usta kurslarının açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca sanayi mektebini bitiren öğrencilerin eğitim için Avrupa'ya gönderilmesi kararlaştırılmıştır (“İktisad Esaslarımız”, basım yılı yok, s. 28,37,44). İzmir İktisat Kongresi'nde alınan bu kararlar Cumhuriyet'in daha ilk yıllarında mesleki ve teknik eğitime verilen önemi bizlere göstermektedir.

1925 yılında Ankara'da toplanan Üçüncü Heyet-İ İlmiye toplantısında meslek okullarının belirli merkezlerde toplanması ve güçlendirilmesi kararı alınmıştır (MEB, 2017). 1926 yılında hazırlanan Maarif Teşkilâtı Hakkında Layiha'da okul ile hayat arasındaki kopukluk Çin Seddi'ne benzetilerek bu engelin bir an evvel kaldırılması üzerinde durulmuştur. Tarımla uğraşan bölgelerde çiftlik okullarının kurulması, üretici odaklı bir eğitimin verilmesi, her bölgede o bölgenin şartlarına göre sanat okullarının açılması, genel ve teknik okulların birbirinden ayrı düşünülmemesi ise meslek eğitimine dair maddelerden sadece birkaçıdır (Aydoğan ve Özalp, 1977, s. 40). Aynı yıl Borçlar Kanunu'nda “Çıraklık Sözleşmesi” adı altında meslek eğitimine dair kararlar alınmıştır. Kanunun 330. maddesine göre bir usta, çırığına meslek ile ilgili bilgileri dikkatli ve özenli bir şekilde vermeye mecburdur. Ayrıca usta, çırığına mesleği ile ilgili okullara veya kurslara gitmesi için izin vermekle sorumludur (Anonim, 1926a, s. 1381).

1927 yılına kadar meslek okulu açma ve yürütme yetkisi, okulların masraflarının karşılanması illere ve belediyelere ait olduğu için okullar arasında bir birlik ve bütünlük sağlanamamıştır. Öyle ki illere göre okulların öğretim seviyeleri, süresi, yönetim tarzı ve öğrencilerin nitelikleri farklılık göstermektedir. Hatta pek çok okul Osmanlı Devleti zamanından kalma, günün ihtiyaçlarını karşılamayan eğitim programına sahiptir (Doğan, 1983a), s. 174; MEB, 1961, s. 11). 9 Haziran 1927'de çıkarılan 1052 sayılı Meslek Mektepleri Kanunu ile eğitimde bütünlük sağlanmak istenmiş ve masrafların karşılanması yine illere ait olmak suretiyle araç gereç temini, eğitim programının belirlenmesi, öğretmen yetiştirilmesi ve istihdamının sağlanması Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir (Anonim, 1927a, s. 2604-2605).

Okulların belediye, özel idare ve vakıf gibi kuruluşların maddi yardımı sayesinde ihtiyaçlarını karşılaması yeterli gelire sahip olmayan illerde birtakım sorunlara neden olmuştur. Birçok okulda öğretmenlerin maaşları ödenemez, öğrencilerin beslenme masrafları karşılanamaz hale gelmiştir. Bunun üzerine meslek okullarına devletin bütçesinden destek verilmesi gündeme gelmiş ve 1 Haziran 1929'da 1491 numaralı “İdare-i Hususiyelere Ait

Maarif Hissesinde San'at Mekteplerine Tefrik Edilecek Mebalige Dair Kanun" ile maddi desteğe ihtiyaç duyan okulların desteklenmesine karar verilmiştir (Anonim, 1929a, s. 7477).

1931 yılına gelindiğinde 22 Temmuz'da 1867 sayılı Kanun ile iller kendi içerisinde dokuz bölgeye ayrılmış ve sanat okullarının mali ve genel yönetiminden bölgeye bağlı iller² sorumlu tutulmuştur. Böylece bu illerde bulunan okullar birer bölge sanat okulu haline getirilmiştir (Anonim, 1931, s. 691).³ Her ne kadar Millî Eğitim Bakanlığı meslek okullarıyla ilgili bazı konularda yetkili olsa da bu görevi Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'nün yerine getirmesi kararlaştırılmıştır. 1933 yılında çıkarılan 2287 sayılı Kanun'la bu durum değişikliğe uğramış ve meslek okullarına ait işlerin yürütülmesi için Mesleki ve Teknik Eğitim Umum Müdürlüğü kurulmuştur (Anonim, 1933a, s. 2766). Böylece mesleki ve teknik okulların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilk kez bir Genel Müdürlük kurulmuştur. 1934 yılına gelindiğinde Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerisiyle bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonda Milli Müdafaa, Nafia, İktisat, Ziraat ve Maarif Vekilleri ile Genelkurmay Başkanlığı temsilcileri yer almaktadır. Komisyon yabancı uzmanların hazırladıkları raporları dikkate alarak "Mesleki Tedrisatın İnkişaf Planı" adı altında 1934 ve 1936 yıllarını kapsayan bir rapor hazırlamıştır. Raporda küçük esnafın, sanatkârların ve fabrikaların ihtiyaç duyacağı elemanları yetiştirmek üzere çırak okulları, herhangi bir meslek okuluna gitmeden çırak olarak işe başlayıp ustalık kademesine yükselenlere mesleki eğitim verilmek üzere akşam sanat okulları, ilkel yöntemlerle yapılan sanat alanlarında çalışanlara meslek eğitimi verilmek üzere gezici kursları, fabrikalarda ve bayındırlık işlerinde ihtiyaç duyulan teknisyenleri yetiştirmek için tekniker okulları ve ihtiyaç duyulan alanlarda (inşaat, makine, kimya vb.) mühendis yetiştirmek için yüksek teknik okulları açılmasına karar verilmiştir (T.C. Maarif Vekâleti, 1939a, s. 1-10). 1935 yılında ise meslek okullarının masrafları Maarif Vekâleti bütçesine dâhil edilmiştir. 1938 yılında "Sınai Müesseselerde ve Maden Ocaklarında Mesleki Kurslar Açılmasına Dair Kanun" ile yıllık 100 işçiye sahip her iş yerinin çırakların, kalfaların ve ustaların mesleki eğitimini geliştirmek üzere kurslar açması zorunlu tutulmuştur (Anonim, 1936, s. 6218; Anonim, 1938, s. 10119-10120).

2.1. Bazı Meslek Okulları ve Faaliyetleri

1923-1924 yılları arasında öğretim seviyesi ve süresi birbirinden farklı meslek ve teknik okulların faaliyetine devam ettiğinden, bu okullarda görevli öğretmen ve öğrenim gören öğrenci sayısından daha önce bahsetmiştik.⁴ 1936-1937 yıllarına gelindiğinde meslek ve teknik okul sayısı 40'a düşerken bu okullarda görevli öğretmen sayısı 633'e, öğrenim gören öğrenci sayısı ise 6.528'e yükselmiştir. Bu yıllarda öğrenci mevcudu 500'den fazla olan meslek okulları sıralamasında İstanbul, 12 meslek okulu ve 1.897 öğrenci ile birinci sırada yer almaktadır. İstanbul'un ardından sırasıyla Ankara, İzmir, Bursa illeri gelmektedir. Öğrenci mevcudu 100'den az olan iller ise 92 öğrenciyle Trabzon ve 43 öğrenciyle Çorum olmuştur (BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü (30-1-0-0), 90/559/2, 18 Nisan 1939). 1923-1938 yıllarında yeni açılan meslek okul sayısı 29'dur. Bu okulların listesi şu şekildedir:

- 1923'te İstanbul Yüksek Ticaret Okulu ve Sepet-Çiçek-Şapka Mektebi,
- 1924'te İstiklal Ticaret Mektebi, Aydın Sanayi Mektebi, Trabzon Ticaret Mektebi, İzmir Ticaret Okulu, Ankara Âmelî Ticaret Mektebi, Adana Ticaret Mektebi ve Adliye Mektebi,
- 1925'te Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi, Hastabakıcı Mektebi ve Hemşirelik Okulu,
- 1926'da Köy ve Şehir Yatı Mektepleri,
- 1927'de Kız Enstitüleri, Kastamonu Sanatlar Mektebi ve Diyarbakır Sanayi Mektebi,
- 1928'de Selçuk Kız Sanat Mektebi, İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Akşam Kız Sanat Okulları, Akşam Erkek Sanat Okulları, Terzilik ve Kürkçülük Okulu ve Balıkçılık Mektebi ve Enstitüsü,
- 1929'da Necatibey Kız Enstitüsü,
- 1930'da Bölge Ziraat Okulları,
- 1931'de İnşaat Usta Okulları,

² Bu illerin ayrıntılı listesi için bkz. Hıfzı Doğan, "Mesleki ve Teknik Eğitim", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1983.

³ Kanun'da belirtilen 9 bölge Ankara, Konya, Kastamonu, İzmir, Aydın, Edirne, Diyarbakır, Bursa ve İstanbul'dur.

⁴ Bkz. s.2.

- 1934'te Erkek Teknik Öğretim Okulları,
- 1936'da Konya Akşam Kız Sanat Okulu,
- 1937'de Köy Ebe Okulları,
- 1938'de Gezici Kadın ve Erkek Kursları (MEB, 2019, s. 7-8).

Hasip Akıncı tarafından 1923 yılında kimsesiz çocuklara el sanatlarını öğretmek amacıyla İzmir'de "Sepet-Çiçek Mektebi" açılmıştır. Bu mektebe giden öğrenciler yaptıkları hasır koltuk ve kanepeleri Naim Palas Otelinde düzenlenen bir sergiyle Mustafa Kemal'e sunmuşlardır. Mustafa Kemal'in "Siz hazır işleri uğraştığınıza göre hazır şapka da yapabilir misiniz? Bir şapka fabrikası açabilir misiniz?" sorusu üzerine Hasip Akıncı, İzmir'e döndüğünde öğrencilere 36 günde 30 adet şapka yaptırmıştır. Hatta Mustafa Kemal'in başına şapkayı ilk kez Hasip Akıncı giydirmiştir. Böylece 1927 yılında okulun adı "Sepet-Çiçek-Şapka Mektebi ve Fabrikası" olarak değiştirilmiştir (BCA, Millî Eğitim Bakanlığı Genel (180-9-0-0), 126/606/11, 28 Nisan 1928; MEB, 2010, s. 134).⁵ 1924 yılında İktisat Vekâleti tarafından küçük ticarethanelere teknik eleman yetiştirmek amacıyla "Ankara Âmeli Ticaret Mektebi" açılmıştır. Bu okul günümüzde "Ankara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi" adı altında eğitim-öğretime devam etmektedir. 1925 yılında Hilâl-i Âhmer Cemiyeti'nin teşebbüsüyle hasta bakıcı yetiştirmek amacıyla "Hastabakıcı Mektebi" açılmıştır. Okuldan mezun olan öğrencilere "Hilâl-i Âhmer Hemşiresi" unvanı verilmiştir (MEB, 2019, s. 144,152). 1936 yılında okul müdürlüğü görevine ise Amerikalı Miss Goff getirilmiştir (BCA, Başbakanlık Kararlar Daire Bakanlığı (30-18-1-2), 64/4/3, 13 Mayıs 1936). 1927 yılında kızlara "ortaokul derecesinde genel bilgiler verilip, modern toplumun gerektirdiği bilgili, becerikli birer anne ve ev kadını olarak geleceğe hazırlamak" amacıyla Ankara'da "İsmet Paşa Kız Enstitüsü" açılmıştır (MEB, 2019, s. 156). Enstitünün dikiş ve şapka atölyelerinde kullanılacak olan malzemeler genellikle Fransa'dan temin edilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 34/12/5, 27 Şubat 1933; BCA, 30-18-1-2, 64/31/15, 21 Nisan 1936). Bunun yanı sıra Enstitü'de yabancı öğretmenler de görev almaktadır. Örneğin 1932'de bıçkı ve dikiş öğretmeni olarak Belçikalı Matmazel Léa Lalieu, 1936'da sipariş atölyesi şefi olarak Violette Pillzer görev yapmıştır (BCA, 30-18-1-2, 28/39/9, 17 Mayıs 1932; BCA, 30-18-1-2, 67/63/8, 23 Temmuz 1936).

Kız Enstitüleri, günümüzde "Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri" olarak eğitim-öğretime devam etmektedir. 1869 yılında yetim, kimsesiz çocuklara sanat öğretmek amacıyla açılan İslahhane 1927'de "Sanatlar Mektebi" adını almıştır. "Dökümcülük, tesviyecilik, taşçılık, marangozluk, kara ocak demirciliği, piyano imalatçılığı" gibi bölümlerin olduğu bu okul günümüzde Kastamonu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak eğitim-öğretime devam etmektedir (MEB, 2019, s. 156, 158). 1928'de Marmara Adası'nda Maarif Vekâleti'ne bağlı "Balıkçılık İlk Meslek Mektebi" açılmıştır (BCA, 30-18-1-2, 1/2/6, 11 Kasım 1928; BCA, Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü (30-10-0-0), 72/470/2, 11 Kasım 1928). 1937 yılında Elazığ'da Kız Sanat Enstitüsü açılmıştır. Bu enstitüde dikiş, nakış, çiçek ve şapkacılık gibi meslek ve sanat eğitiminin yanı sıra temizlik, yemek pişirme, çocuk bakımı ve ev idaresi gibi pek çok alanda ders verilmektedir (BCA, 30-10-0-0, 72/470/2, 11 Kasım 1928).

1938 yılından itibaren ilçelerde ve köylerde okula gitme imkânı bulamayan genç kadınlara ve erkeklere okuma yazma eğitimi, vatandaşlık ve sağlık bilgilerinin yanı sıra aile yönetimi, çocuk gelişimi ve el sanatlarına yönelik bilgiler veren "Gezici Kadın ve Erkek Kursları" faaliyet göstermeye başlamıştır (MEB, 2019, s. 19). Köylerde yaşayan vatandaşlara verilen bu kurslarda eğitim süresi yedi ay iken ilçe kurslarında verilen eğitim iki yıllıktır. Bu kurslarda erkeklere günlük hayatta kullandıkları aletleri yapabilecek düzeyde demircilik ve marangozluk eğitimi, kadınlara ise sade ve ekonomik giyim, temizlik ve çocuk bakımı dersleri verilmektedir (MEB, 2019, s. 44).

Türkiye'de veterinerlik eğitimi Prusya'dan getirilen Veteriner Hekim Godlewsky tarafından 1842'de İstanbul'da açılan Askerî Baytar Mektebi ile başlamıştır. 1889'a gelindiğinde ülkenin baytar ihtiyacının karşılanması amacıyla Mülki Baytar Mektebi açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında kapatılan bu okul, 1921 yılında Askerî ve Mülki Baytar Mekteplerinin birleştirilmesiyle "Baytar Mekteb-i Âlisi" adı altında eğitim faaliyetlerine başlamıştır (MEB, 2019, s. 44, 81). 1922 yılında Sultanahmet'te bulunan Baytar Mektebi'nde çıkan yangın ile okul kullanılamaz hale gelince daha önceden Osman Fuat Efendi tarafından kullanılan ve Çırağan Sarayı'nın yanmayan kısmında bulunan bina ile eski Hilafet Mızıkâ Dairesi, Baytar Mekteb-i Âlisi'ne tahsis edilmiştir (BOA, Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi (DH.EUM.AYŞ.), 75/37, 25 Nisan 1338 [1922]; BCA, 30-18-1-1, 9/23/4, 16 Nisan 1924). 1927'de Ankara'da Ziraat ve Baytar Enstitüsü açılınca bu okul, Ankara'ya taşınarak Enstitü

⁵ Burada dikkat edilmesi gereken husus Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan bu kitapta kursların açılış tarihi "1923" olarak belirtilirken Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgeler de açılış tarihi olarak "1928" yılı geçmektedir.

bünyesine alınmıştır. Ziraat ve Baytar Enstitülerinin nerede açılacağını belirlemek ve ıslahı amacıyla Prusya'dan Prof. Oldenburg getirilmiştir. Enstitü'nün öğretmen kadrosunda yabancı uzmanların yer alması uzun süre devam eden bir uygulama haline gelmiştir. 1931 yılında salgın havyan hastalıklarının tedavisinde ve bu hastalıkların yayılmasını önlemede uzman olan Berlin Baytar Mekteb-i Âlisi'nde görevli Prof. D. Dobbelstein iki yıllığına Enstitüye uzman olarak getirilmiştir. 1933 yılında atölyede görevlendirmek üzere Almanya'dan uzman makinist Herr Otto Böhm getirilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 25/42/3, 6 Temmuz 1927; BCA, 30-18-1-2, 21/4/16, 21 Haziran 1931; BCA, 30-18-1-2, 37/44/10, 10 Haziran 1933).

1925 yılında Harita Müdüriyet-i Umumiyesi Kanunu ile harita ve kadastro alanında memur yetiştirmek amacıyla Harita Mektebi açılmasına karar verilmiştir (Anonim, 1925a, s. 169-170). Bu karar doğrultusunda açılan Harita Mektebi'nin öğrencileri yeme içme, giyinme ve maaş konusunda Harbiye Mektebi birinci sınıf öğrencileri ile denk sayılmıştır (BCA, 30-18-1-1, 3/21/20, 17 Nisan 1929). 1930 yılına gelindiğinde Yüksek Ziraat Mektebi öğrencilerinin bir sene süreyle uygun görülen çiftliklerde staj yapmalarına karar verilmiştir (Anonim, 1930, s. 9103). 1934'te Galatasaray Lisesi'nden ve Kolej Akademi'den dört öğrenci kendi imkânlarıyla motorsuz uçak yapmışlardır (BCA, 30-10-0-0, 60/406/1, 20 Mart 1934).

Ülkede teknik, sanat ve ziraat mekteplerinin yanı sıra Telgraf Mektebi, Tapu ve Kadastro Mektebi, Sıtma Enstitüsü gibi çeşitli alanlarda eğitim veren meslek mektepleri de faaliyet göstermektedir (BCA, 30-18-1-1, 27/83/2, 22 Nisan 1928; BCA, 30-18-1-2, 60/91/5, 29 Kasım 1935; BCA, 30-18-1-2, 78/76/3, 1 Eylül 1937).

3. YURTDIŞI KAYNAKLI MESLEK EĞİTİM POLİTİKASI

Modernleşme hareketleri kapsamında Batı'nın sadece teknik bilgisi, ekonomik kalkınması ya da sosyal alana dair yenilikleri örnek alınmamış aynı zamanda eğitim alanında görülen gelişmeleri de yakından takip edilmiştir. Öyle ki yurtdışı temelli meslek eğitim modeli kapsamında bu dönemde çok sayıda yabancı uzman ülkeye davet edilerek bu uzmanlardan Türkiye'de eğitime yönelik incelemeler yapmaları istenmiştir. Ayrıca birçok meslek okulunda yabancı uyruklu öğretmenlere kadro tahsis edilirken meslek eğitime yönelik araştırma yapması için çok sayıda öğretmen de yurtdışına gönderilmiştir. Yurtdışına sadece öğretmenler gönderilmemiştir aynı zamanda meslek eğitimi devam ettirmek ve alanlarında uzmanlaşmak isteyen öğrenciler de yurtdışına gönderilmiştir.

3.1. Meslek Eğitimi İçin Yurtdışından Yabancı Uzmanlar Getirilmesi

Meslek eğitiminin gelişimi açısından yurtdışından ülkemize davet edilen uzmanların görüşleri ve hazırladıkları raporlar oldukça önemlidir. Bu kapsamda 65 eğitim uzmanı ülkemize gelmiş ancak içlerinden sadece John Dewey, Alfred Kühne, Omar Buyse ve Amerika Birleşik Devletleri Heyeti mesleki eğitime dair rapor hazırlamıştır (Demir, Şen, 2009, s. 43).

Tablo 1. Yurtdışından Getirilen Yabancı Uzmanların Mesleklere Göre Dağılımı

Uzman Sayısı		Uzman Sayısı	
Ağaç İşleri	10	Mimarlık	2
Biçki-Dikiş	4	Moda	6
Demircilik	5	Sıhhi Tesisat	2
Dökümcülük	2	Tesviyecilik	7
Elektrikçilik	2	Ticaret	1
Erkek Terziliği	11	Yabancı Dil	1
Ev Yönetimi-Yemek	3	Yapı	10
Güzel Sanatlar	3	Yöneticilik	4
Mesleki Resim	22		

Kaynak: (Doğan, 1983b, s. 372).

1923 yılında Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından Kolombiya Darülfünun-u İlm-i Terbiye Müderrisi John Dewey ülkemize davet edilmiştir (BOA, Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı (HR.İM.), 84/57, 26 Eylül 1923). 1924 yılında Maarif Vekâleti tarafından tekrar davet edilen Dewey, temmuz ayı ortalarında Türkiye'ye gelmiştir

(Anonim, 1924a, s. 1). İki aylık bir tetkikatta bulunan Dewey, görüşlerini bir “Türkiye Maarifi Hakkında Rapor” halinde sunmuştur. Bu raporda meslek eğitime yönelik öneriler özetle şu şekildedir: Gençleri yeteneklerine ve ihtiyaçlarına göre mesleklere yönlendirmek için mesleki orta mektepler ve bölgelerin ihtiyaçlarına göre ticari, zirai meslek kurslar açılmalıdır. Öğrenciler mezun olmadan önce meslekleriyle ilgili bir işyerinde staj yapmalıdır. 8-10 yaş aralığındaki çocuklar için mesleki ders programları hazırlayacak bir şube tesis edilmelidir. Gelecek sene yeni mesleki orta mektepleri açmak yerine, bu mekteplerin iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Ev idaresi eğitimi, el işleri, resim ve nakış öğretimi, sanayi ve makine eğitiminin yanı sıra beden eğitimi, açık hava oyunları, spor, sağlık, tarım alanında eğitim verecek meslek okulları açılmalıdır (Dewey, 1939, s. 1, 6-7).

Maarif Vekâleti, meslek okullarını incelemesi için Dewey’den sonra ünlü Alman pedagogu Georg Kerschensteiner’i Türkiye’ye davet etmiş, ancak Kerschensteiner hastalığı nedeniyle bu daveti reddederek yerine yardımcısı Alfred Kühne’yi tavsiye etmiştir (Kühne, 1939, s. 8). Berlin’deki büyük bir meslek okulunun kurucusu ve Alman Ticaret Bakanlığı erkânından olan Kühne, 1925 yılının Ekim ayı başında Türkiye’ye gelerek Ankara’da, Eskişehir’de, Bursa’da, İzmir’de ve İstanbul’da bulunan meslek okullarında incelemeler yapmış ve “Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor” adı altında birtakım önerilerde bulunmuştur (Anonim, 1925b, s. 3). Kühne, meslek eğitiminde en önemli rolü öğretmenlerin oynadığına dikkat çekmektedir. Öyle ki öğretmenler “pratik yaşam ve görevlerini” doğru bir şekilde algılamalı, öğrencileri kendilerine uygun bir meslek fikri ile eğitmeli ve onları mesleğe yönlendirmelidirler. Ekonomisi tarıma dayalı olan bir toplumun bu alanda yetişmesi ve gelişmesi gerektiği üzerinde duran Kühne’ye (1939, s. 3, 5, 14) göre öğretmenler sadece kitaplara dayalı, ezber bilgi ile yetişmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin tarımı uygulamalı bir şekilde öğrenmeleri gerekmektedir. Aynı durum kadın öğretmen adayları için de geçerlidir. Onlar da el ve ev işleri eğitimi uygulamalı bir şekilde almalıdır. Bu açıdan bakıldığında İstanbul Öğretmen Okulu’nun vermiş olduğu eğitim bu ihtiyacı karşılamamaktadır. Kühne’nin dikkat çektiği diğer bir nokta öğretmen maaşlarının yetersiz olmasıdır. Bu durumun ileride başta endüstri meslek ve ticaret okullarında olmak üzere öğretmenlerin istifa etmesine yol açabileceğine değinmiştir. Öyle ki meslek bilen bir öğretmen kolaylıkla mesleğine uygun bir iş bulabilirdi, hem meslek okulunu bitirip çırak olarak işe başlayan öğrenciler öğretmenlerinden daha fazla maaş almaktadır. Bu nedenle en kısa sürede öğretmen maaşları arttırılmalıdır. Ayrıca bir Makine İnşaatı Okulu ve Süsleme Sanatları Okulu açılmalı, meslek okullarında çırak ve uzman işçi yetiştirilmelidir. Ticaret bilgisinin olup olmadığına bakılmaksızın herhangi bir yüksekokuldan mezun olan kişilerin ticaret okullarında öğretmen olabilmeleri raporda bahsi geçen diğer bir konudur. Bu nedenle Ticaret okulları bu yönde geliştirilmeli, ticaret öğretmenliğine özgü bir şube açılmalı ve öğretmenler de bu yönde eğitim almalıdır. Kühne’nin hazırlamış olduğu bu raporun ülke genelinde uygulanması mümkün görülmemiş olacak ki 1926 yılında meslek eğitime dair araştırma yapması için Belçikalı Profesör Omer Buyse davet edilmiştir (Anonim, 1928, s. 2). Buyse, Ankara, Kütahya, Konya, Adana, Mersin, Uşak, İzmir, Aydın ve İstanbul illerinde bulunan mesleki okullarını ziyaret ederek incelemelerde bulunmuştur (Buyse, 1939).

Çalışmalarında Belçika’yı örnek gösteren Buyse, doğal kaynaklar açısından zengin olan Türkiye’nin bu madenleri işleyecek teknisyenlere ihtiyacı olduğundan bahsetmektedir. Meslek okullarında bu yönde eğitim alan teknisyenler tarafından madenlerin işlenmesi halinde 20 seneye kalmadan ülkenin iç piyasa ihtiyacı karşılanabileceğini hatta ihraç bile edilebileceğini söylemektedir. Bir taraftan Ankara’nın daha çok sınaî, ticari ve iktisadi gelişmenin merkezi haline gelmesini sağlarken diğer taraftan İstanbul’un deniz ticareti ve endüstrisi için geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Buyse, 1939, s. 7, 10-11).

Buyse, raporunda Ankara ile ilgili olan kısımda ameli ve uygulanabilir eğitime önem verilmesi gerektiğine dikkat çekerek, endüstri ve sanat okullarına ustaların ve öğretmenlerin yanı sıra kalifiyeli işçi ve teknisyen yetiştirecek olan Atatürk İş Üniversitesi’nin açılmasını teklif etmiştir. Ankara’da açılması teklif edilen bir diğer okul İsmet İnönü Kız Enstitüsü’dür. Okulun kuruluş amacı “genç kızlarla kadınlara mahsus sanatlarda, ticarete ve modern hayatın icaplarından doğan içtimaî müesseselerde genç kız ve kadınların yer bulabilmesi için kendilerine gerekli bilgileri vermektir.” Ayrıca okul bünyesinde akşam okulları, iki dereceli gündüz okulları ve sanat şubeleri açılmalıdır ((Buyse, 1939, s. 6-7, 67). Buyse’nin diğer iller için önerileri ise özetle şu şekildedir:

- Kütahya’da açılacak erkek akşam okullarında çinicilik, kunduracılık, maden işleri vb. şubeleri açılmalı,
- Konya’da halkın genelinin maden işleri, mensucat⁶ sanatları, kunduracılık, abacılık vb. işlerle meşgul olmalarından dolayı okullarda bu mesleklere yönelik şubeler açılmalı,

⁶ Dokuma işi, tekstil.

- Adana’da pamuk yetiştirme, pamuk ipliği ve mensucatı ile tabaklık⁷ vasıfları göz önünde bulundurularak mesleki tedrisat yeniden düzenlenmeli,
- Mersin’de kızlar için ev idaresine erkekler için endüstriye yönelik hiçbir meslek okulu olmadığı için akşam okullarında bu yönde şubeler açılmalı,
- Kimya endüstrisi en uygun il İzmir olduğu için İzmir’de Kimya Endüstrisi Okulu (Yağcılık-Tabakatlık-Gıda Maddeleri Şubeleri), Mensucat Endüstrisi Okulu, İzmir Sanat Okulu, Erkek Akşam Okulları ve Kız Gündüz Okulları açılmalı,
- Aydın’da Erkek Akşam Okulları, Kız Gündüz Okulları ve Sanat Okulu açılmalı,
- İstanbul’da ticaret, endüstri ve sanat alanlarına yönelik faaliyetler olduğu için açılacak meslek okulları bu yönde olmalı ve programlarını bu yönde belirlemelidir (Buyse, 1939).

Ticaret Odası azasının Mensucat Sanatları Okulu açılması teklifine sıcak bakmayan Buyse, memleketin ihtiyacını şimdilik bir okulun karşılayabileceğini, asıl sorunun bu okulun Adana mı, Uşak mı ya da İzmir’de mi açılacağı olduğunu ifade etmiştir. Buyse, Uşak ile ilgili raporunun devamında Şeker fabrikasının varlığından bahsederek şeker endüstrisi için Uşak’tan başka bir yerde okul açılmaması gerektiğinden ve bu okulun ülkenin ihtiyacı karşılayacağından bahsetmiştir. Bunun yanı sıra halıcılık Şubesinin açılabilceğini de söylemiştir. Türkiye’deki ziraat okullarında eğitim gören çocukların tecrübeden yoksun adeta birer seyirci gibi yetiştiklerini söyleyen Buyse, açılacak olan bu okulların hem ziraatın gelişmesini sağlayacak hem de köylüye örnek olacak şekilde geliştirilmesini önermiştir. Buradan hareketle köy çocuklarının toprağı tanınması ve tahsillerini tamamladıktan sonra köylerine dönerek öğrendiklerini daha kolay uygulama imkânına sahip olmaları nedeniyle Orta Ziraat Okullarına seçilen öğrencilerin mutlaka köy çocuğı olması gerektiğı üzerinde durulmuştur. Ağırlıklı olarak uygulamalı derslerin verildiğı bu okullara bölgenin iklim şartlarına ve kültürüne uygun çevrelerden öğrenciler kabul edilmelidir. Buyse, raporunda askerlere verilmesi gerek meslek derslerine yönelik önerilerini “Orduda Meslekî Tedrisat” başlığı altında sıralamıştır. Buna göre haftada 10 ders olmak üzere sekiz aylık bir eğitimden bahsedilmektedir. İlkokulu mezunu olmayan erlere iptidai bilgiler verilmeli, mezun olan erlere ise “Ziraat, Ticaret ve Sanat Şubeleri” adı altında kurslar açılmalıdır. Her mevkide subaylar, Maarif, Ziraat ve Nafia Vekillikleri delegelerinden oluşan bir idare komitesi bu kursların açılmasından sorumlu tutulmuştur (Buyse, 1939).

Buyse’nin raporu genel anlamda Türkiye’nin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte hazırlanmıştır. Meslek okullarının programı tarım, sanayi, ticaret ve sanat alanlarında nitelikli eleman yetiştirilmesine imkân verecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Özellikle her bölgenin iktisadi özelliklerinin göz önünde bulundurularak okul bünyesinde bu yönde şubelerin açılmasını tavsiye etmesi dikkate değerdir.

1933-1934 yıllarında meslek okullarında araştırma yapmak üzere bir Amerikan Heyeti ülkemize gelmiştir. Heyet’te bulunan kişiler Walke D. Hines, Brehon Somervell, O.F. Gardner, Edwin Walter Kemmerer, C.R. Whittlesey, W.L. Wright Jr. Bongt Wadsted, Goldthwaite H. Dorr, H. Alexandre Smith ve Vaso Trivanovith’dir (T.C. Maarif Vekâleti, 1939b, s. V). Heyet, yaklaşık bir yıllık çalışmanın ardından hazırladıkları raporu İktisat Vekili Celal Bey’e sunmuş ve Ağustos 1934’te Amerika’ya geri dönmüştür (Anonim, 1934, s. 1). Bu rapora göre okullarda verilen eğitim hayatın “pratık” alanlarından epey uzaktır. Meslek okullarına duyulan “acil ihtiyaç” ve sanat eğitiminin ilkokul kademesinde başlaması nedeniyle sanat ve meslek okulları için yeterli miktarda öğretmen yetiştirilmesi sağlanmalı ve bu konuda gereken önlemler alınmalıdır (T.C. Maarif Vekâleti, 1939b, s. 3, 17, 22). Raporda Türkiye’de zanaatkâr insan sayısının yetersizliğı ve bu insanların kalifiyeli olmayışları şu şekilde ifade edilmiştir:

İyi marangozlar güç bulunuyor; elektrik işleri, yalnız fena yapılmakla kalmıyor, aynı zamanda yapılan işler de tehlike arz ediyor; sobacılık ve lehimecilik işleri fenadır: iyi duvarcılara tesadüf edilirse de umumiyet itibarıyla duvarcılık işleri kabadır; demircilik iptidai vaziyettedir. Bu ve diğer san’atlerde standardı yükseltmek ve istikbalde inşa edilecek fabrikalar için mahir işçileri yetiştirmek san’at mekteplerinin uhdesine düşen bir vazifedir. (T.C. Maarif Vekâleti, 1939b, s. 38).

Ülkenin her yerinde daha fazla sanat okullarının açılmasının önerildiğı raporda lületaşı sanayisinin tekrar canlandırılması ve lületaşının ihraç edilmesi yerine yurtiçinde işlenmesi için Eskişehir’de bu madenin işleme

⁷ Deriyi terbiye ederek işlenmeye hazır hale getirme mesleğidir.

tekniklerini öğretecek bir sanat mektebinin açılması önerilmiştir. Ayrıca elektrik santralleri ve diğer kamu kuruluşları sanat okulu öğrencilerine teknik kurslar açmalı ve bu konuda yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Fabrikalarda okul açılmalı, 250 kişiden fazla işçi çalıştıran bütün fabrikalar bu okullara yer vermelidir. Raporda ticaret okulları iyi bir tüccar sınıfının yetişmesi için önemli görülmektedir. Ancak 1933 senesi başında ülkede 636 öğrenciye sahip beş ticaret okulunun olması 14 milyon nüfusa sahip bir ülkenin ihtiyacını karşılayamayacağı için bir an önce ticaret okulları açılmalıdır (T.C. Maarif Vekâleti, 1939b, s. 23-25).⁸

Yurtdışından uzman getirilmesi yerel basın tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Hâkimiyet-i Milliye’de yayımlanan “Mühessisslar Bahsi” başlıklı yazıda yabancı uzman seçiminde titiz davranılmadığından bahsedilmektedir (Anonim, 1923, s. 1). Yunus Nadi, Cumhuriyet’teki yazısında uzmanların kısa süreli aralıklarla çağrılmasına karşı çıkmıştır. Ona (Nadi, 1937, 1, 3) göre önce bir uzmanın teklifleri göz önüne alınarak kurumda veya kurumlarda gereken değişiklikler yapılmalı ve ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmelidir. Nadi, bu yapıldıktan sonra yeni bir uzman çağırmanın daha doğru olduğunu görüşündedir. Hüseyin Cahit Yalçın ise uzmanların üç aylık süreyle çağrılmasını hata olarak değerlendirmiştir. Ona (Yalçın, 1924, 1) göre bu şekilde uzmanlardan istenildiği ölçüde faydalanılamayacağı gibi insanların “bu kadar masraf yaptık, ne yarar sağladı” şeklinde düşüncelerine ve uzman çağırma fikrinin çürütmesine yol açacaktır. Safaeddin Karanakkı’ya (1939, 7) göre sosyal ve ekonomik yapılanma açısından yabancı uzmanların davet edilmesi yanlıştır. Çünkü bu yapılanmalar ulusal bir yapıyı içerir. Halkın üretim, tüketim ve satın alma kabiliyeti ülkenin hayat tarzına, kültürüne, sermayesine hatta tarımın mevsimine bağlıdır. Bu özellikleri bilmeyen bir kişinin Türkiye’de uzmanlık yapması mümkün değildir.

3.2. Meslek Eğitimi İçin Yurtdışına Öğrenci ve Öğretmen Gönderilmesi

Osmanlı Devleti’nde yetenekli öğrencilerin mesleki alanda, teknik ve sanat alanlarında yetiştirilmek üzere yurtdışına gönderilmesi sık karşılaşılan bir durumdur. Benzer uygulama Cumhuriyet Dönemi’nde de devam etmiştir. Öyle ki bu dönemde mesleki ve teknik alanda eğitim gören öğrencilerin tahsiline yurtdışında devam etmesi hususu ilk kez Tevhid-i Tadrîsât Kanunu ile gündeme gelmiştir. Böylece 29 Ekim 1924’te Maarif Vekâleti’nin düzenlediği “Avrupa Konkuru” adı verilen sınav ile yurtdışına öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Yapılan sınav sonucunda ikisi Almanya’ya geri kalanı Fransa ve Belçika’ya olmak üzere 22 kişi Avrupa’ya gönderilmiştir (Şarman, 2005, s. 36-37). Bu öğrencilerden Vildan Aşır ve Suat Hayri Bey Terbiye-i Bedeniyye eğitimi için Belçika’nın Gand Gehrîne, Ulvi Cemal ve Cezmi Rıfki Beyler musiki eğitimi, Muhiddin Sebati ve Refik Beyler ise resim eğitimi için Paris’e, Sadi Bey Ulum-u Tabiiye eğitimi için Berlin’e gönderilmiştir (Anonim, 1925c, s. 1).

1926 yılına gelindiğinde Ticaret Bakanlığı Avrupa’ya meslek eğitimi için öğrenci gönderilmesini talep etmiştir. Bakanlığın bu talebi doğrultusunda “Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında” adı altında 31 maddelik bir yönetmelik hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre yurtdışına gönderilecek olan öğrencilerin masrafları Ticaret Bakanlığı tarafından karşılanacaktır. Öğrencilerin Mülkiye Ticaret, Milli Ticaret Bahriye Kapudan ve Çarhçı Ameli Ticaret Mühendisi Sanayi ve Zonguldak Maden Mektepleri veya Darülfünun Fen şubelerinden mezun olmaları şartı getirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin yurtdışına ticaret ve iktisat, ilmi ve fenni ihssaiyyat (istatistik), bankacılık, sigortacılık, meadin (maden), sanayi ve mesai alanlarında eğitim görmeleri amacıyla gönderilmesine karar verilmiştir. Bunun yanı sıra yönetmelikte eğitim süresi, öğrencilere verilen bursun hangi hallerde iptal edileceği ve tazmin şeklinin yanı sıra öğrencileri denetleyecek olan Bakanlık memurlarının görevlendirilmesi ve memurların teftiş şekli detaylı olarak belirtilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 15/57/5, 13 Eylül 1925).

1927 yılında Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Mustafa Necati Bey, Avrupa’ya yaptığı ziyaret sonrası verdiği beyanatında mesleki ve teknik alanda yetişmiş eleman ihtiyacının karşılanması için meslek okullarının açılacağından ve yurtdışına eğitim amacıyla öğrenci gönderileceğini açıklamıştır (Anonim, 1927b, s. 2). Mustafa Necati Bey’in bu açıklamasından birkaç ay sonra Resmî Gazete’de bu yönde bir talimatname yayımlanmıştır. Bu talimatnamenin ilk maddesinde Millî Eğitim Bakanlığı’nın memlekette güzel sanatlar alanında ihtiyaç duyulan sanatkar ve uzman yetiştirmek üzere her yıl yapılan bir sınavla Avrupa’ya öğrenci gönderdiği bilgisi yer almaktadır. Resim, mimari, heykeltıraş ve sanayi-i tezyiniye eğitimi için gönderilecek öğrencilerin Avrupa sınavını kazanmaları şartı vardır. Müzik ve tiyatro eğitimi için gönderilecek öğrenciler ise Sanayii-i Nefise Encümeni üyeleri, İstanbul Konservatuarı ve Ankara Musiki Mektebi Heyet-i Ta’limiyye’den oluşan

⁸ Raporda ayrıca yurtdışına eğitim amacıyla gönderilen öğrencilerden de bahsedilmektedir. Bu konu çalışmanın “Meslek Eğitimi İçin Yurtdışına Öğretmen ve Öğrenci Gönderilmesi” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

komisyonun yapacağı sınavı geçmek zorundadır. Resim, mimari ve müzik alanında eğitim süresi üç yıl iken heykeltıraş, sanayi-i tezyiniye ve tiyatro alanında eğitim süresi iki yıldır. Her yıl gönderilecek öğrenci sayısı resim alanında iki iken diğer alanlarda bir olarak belirlenmiştir. Ayrıca Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi atölye öğretmenlerinin katılımıyla Sanayi-i Nefise Encümeni tarafından oluşturulacak komisyonun öğrencileri denetmesine karar verilmiştir (Anonim, 1927c, s. 3095-3096). Avrupa'ya sadece güzel sanatlar ya da meslek alanlarında değil aynı zamanda askerî mühendis ve fen memuru yetiştirmek amacıyla da öğrenci gönderilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 44/29/19, 10 Mayıs 1934). 1923'te İsviçre'ye pilotluk, Almanya'ya çinçilik, 1925'te Macaristan'a musiki, 1933'te Amerika'ya halkçılık ve köycülük tahsili, 1936'da Viyana'ya radyo tekniği kursu için öğrenci gönderilmiştir (TDA, Ülkeler İtalya (541), 44247/210200/20, 25 Mart 1923; TDA, Ülkeler Almanya (501), 32162/127147/1, 11 Ekim 1923; TDA, Ülkeler İsviçre (540), 44630/214367, 5 Mayıs 1925; BCA, 30-18-1-2, 39/61/4, 4 Eylül 1933; TDA, Ülkeler Avusturya (506), 42719/192920/111, 24 Temmuz 1936). Bunun yanı sıra bazı öğrenciler havacılık eğitimi için Almanya'ya gönderilirken bazıları demirin işlenmesi üzerine eğitim almak için İtalya'da bulunan Monfalkona ve Cenova fabrikalarına gönderilmiştir (BCA, Başbakanlık Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı (30.11.1.0), 83/42/3, 13 Ekim 1933; BCA, 30-18-1-2, 2/44/1, 21 Haziran 1930).

1929 yılına kadar yurtdışına gönderilecek öğrencilerin vasıfları, eğitim şartları gibi unsurları öğrencilerin gönderileceği alanla ilgili kurumlar belirlemektedir. Nisan 1929'da 1416 sayılı "Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun" ile bu unsurların belirlenmesi Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Böylece Bakanlıklar ne kadar öğrenci göndermek istediklerini bildirecek, öğrencinin seçilmesi ve bu işlerin idaresi Millî Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğunda olacaktır. Ayrıca yurtdışına gönderilecek öğrencilerin girdikleri sınava ilişkin detayları Millî Eğitim Bakanlığı belirleyecek ve sınav komisyonu Millî Eğitim Bakanlığınca tayin edilecek uzmanlardan oluşacaktır. Öğrencilere verilecek burs ise Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden karşılanacaktır (Anonim, 1929b, s. 6040-6042). 1928 yılında Baytar Mekteb-i Alisi bütçesinin bir kısmı, 1936'da Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü bütçesinin bir kısmı Avrupa'ya gönderilen öğrencilere ayrılmıştır (BCA, 30-18-1-1, 30/51/6, 19 Ağustos 1928; BCA, 30-18-1-2, 69/87/17, 5 Kasım 1936). Böylece Avrupa'ya gönderilen öğrencilere uzun yıllar boyunca burs verilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 6/59/18, 8 Aralık 1929; BCA, 30-18-1-2, 34/15/10, 4 Mart 1933; BCA, 30-18-1-2, 60/92/10, 5 Aralık 1935). Sadece öğrenciler değil aynı zamanda onları teftiş etmekle görevli memurlar da maddi açıdan desteklenmiştir (BCA, 30-18-1-2, 15/55/18, 10 Ağustos 1930; BCA, 30-18-1-2, 23/64/1, 14 Eylül 1931). Bu memurlar gittikleri yerlerde sadece teftişle sorumlu olmamışlar aynı zamanda bazı incelemelerde de bulunmuşlardır. Örneğin Hava Müsteşarlığı Fen Şubesi Müdür Vekili Dr. Mühendis Binbaşı İhsan Aksolay, Hollanda ve İngiltere'ye uğrayarak uçak ve yer telsizleri, askerî uçak alanlarında inceleme yapmakla görevlendirilmiştir. İstanbul Emniyet Müdürü Salih Kılıç teftiş görevinin yanı sıra Bükreş ve Peşte polisini tetkik etmek için bir ay süreyle Avrupa'ya gönderilmiştir. Avrupa'da bulunan orman talebelerini teftiş etmekle görevli Orman Umum Müdürü Fahreddin Bey aynı zamanda Brüksel'de düzenlenen Arslusal Ormancılık Kongresi'nin toplantısına katılmıştır (BCA, 30-18-1-2, 70/98/11, 30 Aralık 1936; BCA, 30-18-1-2, 63/24/17, 2 Nisan 1936; BCA, 30-18-1-2, 56/58/20, 18 Temmuz 1935). Bu kapsamda 1927-1928 yılları arasında 24'ü Fransa'ya olmak üzere Avrupa'ya 42 öğrenci gönderilmiştir. 1929-1930 yılları arasında yurtdışına gönderilen öğrenci sayısı 288'e ulaşmış ancak 1936-1937 yıllarına geldiğinde bu sayı 204'e düşmüştür. Böylece 1923-1937 yılları arasında yurtdışına gönderilen öğrenci sayısı toplamda 2.275'e ulaşmıştır. Amerika'ya ilk kez 1929 yılında yedi öğrenci gönderilirken, Rusya'ya ilk kez 1935 yılında iki öğrenci gönderilmiştir. En fazla öğrencinin gönderildiği ülke ise Almanya olmuştur. 1936-1937 yılları arasında Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin ülkelere göre sıralaması ise şu şekildedir: 97 öğrenci Almanya'ya, 44 öğrenci Fransa'ya, 21 öğrenci Belçika'ya, 15 öğrenci Amerika'ya, 13 öğrenci İsviçre'ye, geri kalan 14 öğrenci ise diğer ülkelere gönderilmiştir (BCA, 30-1-0-0, 90/559/2, 18 Nisan 1939).

Yurtdışına eğitim için öğrenci gönderilmesi yabancı uzmanların dikkatini çeken bir konu olmuştur. Öyle ki Amerikan Heyeti raporunda yurtdışına gönderilen öğrencilere de yer vermiştir. Heyet'e göre bu öğrencilerin yüksek Türk mektepleri mezunları arasından seçilmesi daha uygundur ayrıca öğrencilerin diğer ülkelere ziyade Türkiye'de daha iyi öğrenebileceği meslekler için boşuna yurtdışına gönderilmemesi gerekir. Bu durum aynı zamanda iktisadi açıdan da israf demektir (T.C. Maarif Vekâleti, 1939b, s. 19-20). Rapora göre gidecekleri ülkenin dilini bilmeyen öğrenciler yurtdışına gönderilmemelidir.⁹ 1932-1933 yılları arasında ziraat eğitimi için sadece yedi

⁹ 1928 yılında Ziraat ve Baytar Enstitüleriyle Âli mekteplerin tesisi ve ziraat eğitiminin ıslahı amacıyla Avrupa'ya yüksek tahsil yapmak üzere gönderilecek 11 öğrencinin lisan öğrenmeleri için daha erken gönderilmeleri kararı alınmıştır. BCA, 30-18-1-1, 28/27/14, 2 Mayıs 1928.

öğrencinin seçilmesi ve bunların ziraat şartları Türkiye’den çok farklı olan Almanya ve Fransa’ya gönderilmesi de yanlıştır. Mesela çay bitkisinin nasıl yetiştiğini öğrenmek isteyen öğrenciler Seylan’a¹⁰ gönderilmiş olsaydı bugün Rize’de yeni bir sanayi kolu oluşacak hatta ürünün ithali azalmış olacaktı. Heyet’in önemli gördüğü diğer bir nokta eğitimi tamamlayan öğrencilerin ülkeye geri döndüklerinde meslekleri ile ilgili istihdam edilmeleridir. Bu nokta da Türkiye’nin bu durumdan yeterince istifade etmediğinin altı çizilerek Almanya’da yedi yıl boyunca makine mühendisliği eğitimi alan bir gencin İstanbul’da bir büro içinde çalıştığı örneği verilmiştir. Böylece paradan çok daha kıymetli olan tahsil görmüş kişilerin hizmeti israf edilmektedir. Heyet’in bu duruma önerisi öğrencileri seçmek, onlara rehberlik etmek ve tayinleri ile sorumlu olmak üzere bir komisyonun kurulması olmuştur (T.C. Maarif Vekâleti, 1939b, s. 20-21).

Yurtdışına eğitim amacıyla öğrencilerin yanı sıra öğretmenler de gönderilmiştir. 1926’da Milano’da yapılacak Uluslararası Yollar ve Şoseler Sergisi’ne Mühendis Mektebi öğretmeni Nuri Bey ve Yollar Müdürü Umumi Muavini Şefik Bey’in, 1927 yılında Uluslararası Ulûm-u Hayatiyye Birliği’nin Peşte’de düzenlediği 10. Hayvanat Kongresi’ne Baytar Mekteb-i Alisi’nden Prof. İsmail Hakkı Bey’in, İtalya’nın Bolini şehrinde 3 Eylül 1928 tarihinde düzenlenecek olan Uluslararası Nazari ve Tatbiki Riyaziyyat Kongresi’ne Yüksek Mühendis Mektebi Hesab-ı Nazari öğretmeni Kerim Bey’in gönderilmesine karar verilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 20/46/5, 28 Temmuz 1926; BCA, 30-18-1-1, 25/50/5, 30 Ağustos 1927; BCA, 30-18-1-1, 29/47/18, 29 Temmuz 1928). 1934 yılında Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde moda öğretmeni olarak görev yapan Kamile Feyzi, İtalyan Kız Sanat Mekteplerinde mesleğine dair araştırma yapması için Napoli’ye gönderilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 47/52/4, 15 Temmuz 1934).

4. ATATÜRK’ÜN MESLEKİ EĞİTİME BAKIŞ AÇISI

Çeşitli alanlarda yetişmiş meslek erbaplarının varlığı bir ülkenin kalkınması için gereken en önemli unsurlardan biridir. Bu önemin farkında olan Atatürk, konuşmalarında sık sık bu konuya değinmiştir. Öyle ki 1 Mart 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisi’nde yaptığı açılış konuşmasında ortaöğretimin asıl amacını ve meslek eğitiminin önemini “Milletimizin inkişafı dehası ve bu sayede lâıyk olduğu mertebe-i medeniyete irtikası bittâbi âli meslekler erbabını yetiştirmekle ve millî harsımızı îlâ ile kabildir... Orta tahsilin gayesi memleketin muhtaç olduğu muhtelif hizmet ve sanat erbabını yetiştirmek ve tahsili âliye namzet hazırlamaktır” sözleriyle ifade etmiştir. Ortaöğretim kademesinde verilen meslek eğitiminin ameli ve uygulamaya dönük olması gerektiğine değinen Atatürk’ün, kadınların da aynı eğitime tabii tutularak yetişmelerine imkân sağlanacağını söylemesi dikkate değerdir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi [T.B.M.M.Z.C.], Devre [D.] 1, İctima [İ.] 1, Cilt [C.] 18, 1338 [1922], s. 8).

1923 yılında İzmir İktisat Kongresi’nin açılış konuşmasında yeni hükümet sisteminin ekonomiye dayalı olmasının gerekliliğinden bahseden Atatürk, bu doğrultuda çocukların ticari, zirai, sanat gibi alanlarda başarılı olmalarını sağlayacak tarzda bir eğitim modelinin benimsenmesi gerektiğini söylemiş ve milli eğitim programlarının da bu doğrultuda düzenlenmesini istemiştir (Atatürk, 2006, s. 107).

Atatürk’e göre eğitimde kullanılacak yöntem, verilen bilgiler “bir süs, bir vasıta-i tahakküm yahut medeni bir zevkten ziyade”, günlük hayatta başarılı olmayı sağlayacak şekilde akılcı, pratik ve faydalı olmalıdır (T.B.M.M.Z.C., D. 1, İ. 1, C. 28, 1339 [1923], 11; T.B.M.M.Z.C., D. 2, İ. 1, C. 1341 [1925], s. 10). 25 Ağustos 1924 tarihinde Muallimler Birliği Kongresi üyeleriyle bir araya gelen Atatürk buradaki konuşmasında kız ve erkek çocuklarına bütün öğretim kademelerinde uygulamalı eğitim verilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Anonim, 1924b, 1). Öyle ki 1928 yılına gelindiğinde mesleki eğitimin ilk ve orta kademedeki en yüksek dereceye kadar verilmesi milli eğitimin temel politikası haline gelmiştir. Atatürk, 1936 yılı Meclis açılış konuşmasında sanat ve teknik okullarına olan ilginin artmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (T.B.M.M.Z.C., D. 3, İ. 1, C. 5, 1928, 4; T.B.M.M.Z.C., D.5, İ. 2, C. 13, 1936, s. 4).

Atatürk, meslek eğitimine verdiği önemi sadece sözleriyle ifade etmemiş aynı zamanda bu okulları ziyaret ederek de göstermiştir. İzmir Sanatlar Mektebi’ni¹¹ 1923-1925 yılları arasında üç defa ziyaret etmiştir. 13 Şubat 1923

¹⁰ Seylan ülkesi Hindistan’ın güneydoğusunda yer almaktadır. 1972’de ülkenin resmi adı Sri Lanka olarak değiştirilmiştir. En önemli tarım ürünü ise çaydır. Meral Avcı, “Sri Lanka”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 37, İstanbul 2009, s.424-425.

¹¹ Bu okul 1891’de Hamidiye Sanayi Mektebi adı altında eğitime başlamıştır. 15 Ocak 1891’de İzmir Sanayi Mektebi Musiki Heyeti’ni saraya davet eden II. Abdülhamit okulu ve öğrencileri Sanayi-i Madalyası ile ödüllendirmiştir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte İzmir Sanatlar Mektebi olarak adı değişen okul, günümüzde Mithatpaşa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi adıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. MEB, 2019, s.82.

tarihli ilk ziyaretinde daha fazla öğrencinin yetiştirilmesi gerektiğini belirterek, “Ulaşmak zorunda olduğumuz düzeye bugünkü kadar uzak kalışımızın önemli nedenlerinden biri, sanata ve sanatkarlığa layık olduğu derece önem verilmemiş olmasıdır” açıklamasını yapmıştır. Okul ve öğrenciler 1927-1928 yıllarında düzenlenen 9 Eylül sergisindeki başarılarından dolayı Atatürk tarafından altın madalya ile ödüllendirilmiştir (Mithatpaşa Anadolu Teknik, Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, 2018). Atatürk, 16 Mart 1923’te Adana Hamidiye Sanayi Mektebi, 19 Ocak 1925’te Adana Ziraat Mektebi, 28 Haziran 1933’te İsmet Paşa Kız Enstitüsü, 9 Haziran 1936’da Eskişehir Tayyare Mektebi gibi çok sayıda meslek okulunu ziyaret etmiştir (Çanak, 2014, 59, 65; Anonim, 1933b, 1; T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2020).

5. SONUÇ

Bir ülkenin gerek iktisadi gerekse sosyal alanda kalkınması o ülkede mesleki alanda yeterli bilgiye sahip alanında yetkin insanların varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet Dönemi’nde karşılaşılan en önemli sorun mesleki ve teknik bilgiye sahip insan sayısının yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla bir an önce zanaatkar insanların yetiştirilmesi elzem görülmüştür. Bu doğrultuda ilk olarak eğitim sistemi gözden geçirilerek ihtiyaç duyulan alanlarda hızla mesleki ve teknik okulları açılmış ve öğrencilerin bu okullara gitmeleri teşvik edilmiştir. Öyle ki Atatürk de gerek meclis açılış konuşmalarında gerekse yurt gezilerinde halk ile olan temaslarında yetiştirilmiş insan gücünün önemini vurgulamış ve meslek okullarının yaygınlaştırılması gerektiğine değinmiştir. Böylece 1923-1938 yılları arasında meslek ve teknik okullarının sayısı artırılmış ve bu okullara dair birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

1923 yılından 1938 yılına kadar alınan kararlar ve hazırlanan raporlar mesleki ve teknik eğitimin gelişmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Yapılan bu çalışmalarla meslek eğitimi planlı ve programlı bir sistem haline dönüştürülmeye çalışılmış ve meslek okulları arasında birlik ve bütünlük sağlanması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra mesleki ve teknik okullarda çok sayıda yabancı uzman görevlendirilmiştir. Yine bu dönemde eğitim sorunlarının daha iyi anlaşılması amacıyla yurtdışından uzmanlar getirtilerek bu uzmanlardan eğitim sorunlarıyla ilgili rapor hazırlamaları istenmiştir. Ancak bu uzmanların hazırladıkları raporlar istenilen sonuca ulaşmada yetersiz kalmıştır. Bu uzmanların raporlarında önerdikleri tekliflerin hayata geçirilmesine fırsat verilmeden birbiri ardına yeni uzmanların çağırılması bu durumun en önemli sebepleri arasında yer almaktadır. Yine de yeni kurulmuş bir devletin Birinci Dünya Savaşı’nın ekonomik açıdan yıkıcı etkisinin hala devam ettiği bir dönemde yurtdışından uzman getirmek için önemli meblağlarda harcamalar yapması mesleki eğitime verilen önemi göstermektedir. Bu dönemde öğrencilerin yurtdışına gönderilerek tahsillerine devam etmeleri de dikkate değerdir. Öyle ki çok sayıda öğrenci güzel sanatlardan teknik eğitime kadar pek çok alanda eğitim görmeleri için hem maddi hem de manevi açıdan destek görmüşlerdir. İlerleyen yıllarda çıkarılan kanunlarla yurtdışında eğitim faaliyetleri daha planlı ve programlı hale getirilmiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında bakılacak olursa Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar geline süreçte mesleki ve teknik eğitimin gelişmesi için önemli adımlar atılmıştır.

KAYNAKÇA

- Anonim (1923). “Mütehassıslar Bahsi”, Hâkimiyet-i Milliye, 5 Kasım 1923, nr. 959.
- Anonim (1924a). “Maarif Müşavirimiz Profesör Dewey Geldi”, Cumhuriyet, 22 Temmuz 1924, nr. 74.
- Anonim (1924b). “Reis-i Cumhuremiz ve Memleket İrfanı”, Hâkimiyet-i Milliye, 26 Ağustos 1924, nr. 1203.
- Anonim (1925a). Harita Müdüriyet-i Umumiyesi Kanunu. (2 Mayıs 1341 [2 Mayıs 1925]). T.C. Resmî Ceride 99, Kanun No. 657. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/99T.pdf> adresinden 1 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1925b). “Meslek Mekteplerimizin Islah ve Tekâmülü İçin”, İkdâm, 19 Ekim 1925, nr. 10250.
- Anonim (1925c). “Avrupa’ya tahsile gidecek gençlerimiz”, Vatan, 8 Ocak 1925, nr. 127.
- Anonim (1926a). Borçlar Kanunu. (8 Mayıs 1926). T.C. Resmî Ceride 366, Kanun No. 818, md.330. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/366T.pdf> adresinden 18 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.

- Anonim (1927a). Meslek Mektepleri Hakkında Kanun. (9 Haziran 1927). T.C. Resmî Ceride 606, Kanun No. 1052. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/606T.pdf> adresinden 23 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1927b). “Maarif Vekilimizin Tedkik Seyahati Neticeleeri: Meslek Mektepleri Tesis Edilecek”, Cumhuriyet, 19 Mart 1927, nr. 1029.
- Anonim (1927c). Maarif Vekâleti Hesabına Memalik-i Ecnebiyeye Sanayi-i Nefise Tahsili İçin Gönderilecek Talebenin Suret-i İntihap ve Murakabesine Ait Talimatname. (1 Eylül 1927). T.C. Resmî Gazete 673. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/673T.pdf> adresinden 3 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1928). “Meslek Mektepleri Mütchassısının Mühim Beyanatı”, İkdâm, 29 Mayıs 1928, nr. 10812.
- Anonim (1929a). İdare-i Hususiyelere Ait Maarif Hissesinde San’at Mekteplerine Tefrik Edilecek Mebalîğ’e Dair Kanun. (1 Haziran 1929). T.C. Resmî Gazete 1210, Kanun No. 1491. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1210.pdf> adresinden 23 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1929b). Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun. (16 Nisan 1929). T.C. Resmî Gazete 6940, Kanun 1416. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf> adresinden 5 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1930). Yüksek Ziraat Mektebi Talebesinin Çiftliklerde Staj Yapmaları Hakkında Kanun. (17 Haziran 1930). T.C. Resmî Gazete 1522, Kanun No. 1695. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1522.pdf> adresinden 3 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1931). Sanat ve Yatı Mekteplerinin İdaresi Hakkında Kanun. (22 Temmuz 1931). T.C. Resmî Gazete 1861, Kanun No. 1867. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1861.pdf> adresinden 24 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1933a). Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkında Kanun. (22 Haziran 1933). T.C. Resmî Gazete 2434, Kanun No.2287. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2434.pdf> adresinden 24 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1933b). “Büyük Gazi, Dün Erkek Lisesinin Tarih İmtihanında Bulundular”, Hâkimiyet-i Milliye, 29 Haziran 1933, nr. 4289.
- Anonim (1934). “İktisat Mütchassısları”, Cumhuriyet, 5 Ağustos 1934, nr. 3681.
- Anonim (1936). Maarif Vekaleti 1935 Mali Yılı Bütçesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (16 Mart 1936). T.C. Resmî Gazete 3259, Kanun No. 2929. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3259.pdf> adresinden 28 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Anonim (1938). Sinaî Müesseselerde ve Maden Ocaklarında Mesleki Kurslar Açılmasına Dair Kanun. (28 Haziran 1938). T.C. Resmî Gazete 3945, Kanun No. 3457. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3945.pdf> adresinden 28 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.
- Atatürk, M. K. (2006). Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (5. Baskı). Nimet Arsan (Der.), Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Avcı, M. (2009). “Sri Lanka”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 37, İstanbul, 424-425.
- Aydoğan, A. ve Özalp, R. (1977). Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- BCA, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. Başbakanlık Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı (30.11.1.0). 83/42/3.
- BCA. Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1928-) (30.18.1.2). 1/2/6, 2/44/1, 6/59/18, 15/55/18, 21/4/16, 23/64/1, 28/39/9, 34/12/5, 37/44/10, 39/61/4, 47/52/4, 56/58/20, 60/91/5, 60/92/10, 63/24/17, 64/31/15, 64/4/3, 67/63/8, 69/87/17, 70/98/11, 78/76/3.
- BCA. Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928) (30.18.1.1). 3/21/20, 9/23/4, 15/57/5, 20/46/5, 25/42/3, 25/50/5, 27/83/2, 28/27/14, 29/47/18, 30/51/6, 44/29/19.
- BCA. Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü (30.10.0.0). 60/406/1, 72/470/2.
- BCA. Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü (30.1.0.0). 90/559/2.
- BCA. Millî Eğitim Bakanlığı Genel (180.9.0.0). 126/606/11.
- BOA, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi (DH.EUM.AYŞ.). 75/37.
- BOA. Hariciye Nezâreti İstanbul Murahhaslığı (HR.İM.). 84/57.
- Buyse, O. (1939). Teknik Öğretim Hakkında Rapor. T.C. Maarif Vekilliği Ana Programa Hazırlıklar, Seri: B, No.3, İstanbul: Maarif Matbaası.
- Çanak, E. (2014). “Atatürk’ün Adana Ziyaretleri”. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 30(90), 49-82.
- Demir, E. ve Şen, H. Ş. (2009). “Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitim Reformları”. Ege Eğitim Dergisi, 10(2), 39-59.
- Dewey, J. (1939). Türkiye Maarifi Hakkında Rapor. T.C. Maarif Vekilliği Ana Programa Hazırlıklar, Seri: B, No.1, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Doğan, H. (1983a). “Genel Eğitim-Mesleki Eğitim İlişkisi”. N. Ergen ve M. Metin (Ed.), Türkiye’de Meslek Eğitimi ve Sorunları Türk Eğitim Derneği VI. Eğitim Toplantısı: 25-26 Kasım 1982, içinde (163-194), Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Doğan, H. (1983b). “Mesleki ve Teknik Eğitim”. Cumhuriyet Döneminde Eğitim, içinde (357-382), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Irmak, S. (1984). “Atatürk’ü Anarken”. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1(1), 164-166.
- İktisâd Esâslarımız: 17 Şubât (1)339: 4 Mart (1)339 Tarihine Kadar İzmir’de Toplanan İlk Türk İktisâd Kongresinde Kabul Olunan Esaslar ve İrâd Olunan Nutuklar. (Basım yılı yok). İzmir: Anadolu Matbaası.
- Karanakçı, S. (1939). “Mütehassıs Meselesi”, Cumhuriyet, 5 Haziran 1939, nr. 5410.
- Kühne, A. (1939). Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor. T.C. Maarif Vekilliği Ana Programa Hazırlıklar, Seri: B, No.2, İstanbul: Devlet Basımevi.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. (1960). Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1961). 100 Yıllık Mesleki ve Teknik Öğretim, Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yay., Genel No.119, Seri: D, No.21, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- MEB. (2017). Cumhuriyetin İlk Dönemi Eğitim Kurumları (1921-1926) Telif ve Tercüme Heyeti. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf adresinden 17 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (2019). Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Mesleki ve Teknik Eğitim (11.yy-21.yy). T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi, No. 5, Ankara.
- Mithatpaşa Anadolu Teknik, Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi. Mithatpaşa 150. Yıl Özel Sayı. https://mithatpasaeml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/35/01/163971/dosyalar/2018_05/17155039_25NisanC807ar1.pdf adresinden 9 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Nadi, Y. (1937). “Maatteessüf Üniversite Tam İstediğimiz Müessese Olamadı”, Cumhuriyet, 14 Ekim 1937, nr. 4821.
- Sıdal, C. (1983). “Çıracılık Eğitimi”. Cumhuriyet Döneminde Eğitim, içinde (427-442), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Şarman, K. (2005). Türk Promethe’ler: Cumhuriyet’in Öğrencileri Avrupa’da (1925-1945). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- T.B.M.M.Z.C., Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1338 [1922]). Devre 1, İstanbul: TBMM Matbaası.
- T.B.M.M.Z.C. (1339 [1923]). Devre 1, İstanbul: TBMM Matbaası.
- T.B.M.M.Z.C. (1341 [1925]). Devre 2, İstanbul: TBMM Matbaası.
- T.B.M.M.Z.C. (1928). Devre 3, İstanbul: TBMM Matbaası.
- T.B.M.M.Z.C. (1936). Devre 5, İstanbul: TBMM Matbaası.
- T.C. Maarif Vekaleti. (1939a). Meslekî Tedrisatın İnkişaf Plânı: 1934-1936 Yıllarında Milli Müdafaa, Nafia, İktisat, Ziraat ve Maarif Vekillikleri ile Genelkurmay Başkanlığı Mümessillerinden Teşekkül Eden Bir Komisyonun Hazırladığı Rapor. T.C. Maarif Vekilliği Ana Programa Hazırlıklar, Seri: C, No.2, Ankara: Maarif Matbaası.
- T.C. Maarif Vekaleti. (1939b). Amerikan Heyeti Raporundan: Maarif İşleri, T.C. Maarif Vekilliği Ana Programa Hazırlıklar, Seri: B, No.6, İstanbul: Devlet Basımevi.
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı. (2020). Fotoğraflarla Atatürk ve Havacılık. Deniz Kurt vd. (Ed.), Hava Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçe Şube Müdürlüğü, Ankara, Hava Kuvvetleri Basımevi.
- TDA, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA)
- TDA. Ülkeler Almanya (501). 32162/127147/1.
- TDA. Ülkeler Avusturya (506). 42719/192920/111.
- TDA. Ülkeler İsviçre (540). 44630/214367.
- TDA. Ülkeler İtalya (541). 44247/210200/20.
- Yalçın, H. C. (1924), “Ecnebi Müttehassıslar”, Tanin, 1 Mart 1924, nr. 499.